

כבר ההמרץ האידיאולוגי שהיה סימן-היכר לפעילות בתחום שירותי-הרווחה קודם-לכן, ואף באה לידי ביטוי אדישות וקשיחות, ירש את מקומו של מרץ זה ההמרץ של המחאה החברתית, המרירות החברתית והאיום על ה"קונצנזוס" החברתי-הלאומי בארץ-ישראל. נתגלה כי השנים הארוכות של המלחמה כיסו על קרחון גדול של בעיות חברתיות, כלכליות ועדתיות ושל היעדר מדיניות וכלים למאבק בעוני.

צ'ארלס בות, הפילנתרופ וחוקר העוני של לונדון בשנות ה-80 של המאה שעברה, שפרה עליו מנת-חלקו: מחקריו זיעזעו את דעת-הקהל הוויקטוריאנית, שינו את ראיית המציאות ושימשו דחיפה לחקיקת רווחה בדמות הריפורמות הליברליות הראשונות. החוקרים הישראליים לא זכו לכך. דינים-וחשבונות, המלצות ומחקרים עונדו על שולחנה של ביורוקרטיה ממוסדת. "ואדי צליב" ב-1959 ו"פנתרים שחורים" ב-1971 עשו לדעת-הקהל ולמדיניות הממשלתית מה שלא השכילו לעשות מחקרים שקולים ומהי-מנים.

המקראה אינה ספר-קריאה קל והיא מכילה חומר רב המתחלק לחמישה פרקים: עוני בישראל, סעד בישראל, ביטוח סוציאלי, בריאות, ותעסוקה ואבטלה. הקורא במחקר-ים, במאמרים ובדו"חות יקבל תמונה בלתי-נעימה של ההיסטוריה החברתית של מדינת-ישראל בעשור האחרון. אין בעברית חומר-קריאה מדעי על בעיות העוני, ועד שיתוקן מחסור זה והדיון בעוני ימלא לא רק עתונים אלא גם ספרים עיוניים רציניים מן הדין לעיין לפחות בחלק מן החומר הכלול במקר-אה זו.

י. ש.

הסוציולוגיה של האבסורד

דרכו של עולם שרעיונות מתקדמים בשעתם נעשים לחס-חוק ונחלה לכלל הציבור עד כדי כך שהם מקפחים מחריפותם ומפוחם

* שלמה שוהם: הסוציולוגיה של האבסורד; הוצאת שוקן, 1971; 137 ע.

המשפר הראשוני. כך אירע, בסופו של דבר, לואנר הפילוסופי-התרבותי ששם את הדגש במושג ובתודעת האבסורד. כאשר בא סרן קירקגור, הפילוסוף הדני המהולל, ופיתח מושג זה במחצית המאה הקודמת בספרו "פירורים פילוסופיים", עתיד היה לקבוע כאבן-יסוד לאסכולות שלמות. כאשר באו סארטר, קאמי וחבריהם ונתנוהו במרכז הפילוסופיה האקסיסטנציאליסטית שלהם, נמצא האבסורד שחוק כלשהו. עתה באים חכמי מדעי-החברה ומנצלים את האבסורד ל"פייפרס" (פירסומים מדעיים).

שלמה שוהם—פרופיסור וראש המכון-לקרי-מינולוגיה-ומשפט-פילי בפקולטה-למשפטים באוניברסיטה של תל-אביב—בספרו "הסוצ-יולוגיה של האבסורד" מגיש לקורא העברי מבוא ל...אבסורד. ואכן, כמעט בידעים ובמתכון מטיל שוהם לקדירה אחת את האבסורד הפילוסופי, בגילגולו הסארטריאני בדרך-כלל, את הפוזיטיביזם, הבהיביוריום והפרגמטיזם האמריקאי, מתבלם בפלפל פסיכואנאליטי מן האסכולה של פרויד, ומגיש לנו יצור-כלאיים—סוציולוגיה של האבסורד. לכאורה, בשם הנושא עצמו יש סתירה (אבסורד) אנאליטית.

אלא שכמדומה אין לך דבר שאי-אפשר לעשותו. ובעצם, מדוע לא? בצד סוציולוגיה של הדת, סוציולוגיה של החברה המדעית, סוציולוגיה של הדעת, תשכון כבוד גם סוציולוגיה של האבסורד כחוג-לימוד אוני-ברסיטאי, או למיצער כנושא לסמינריון לקראת תואר מוסמך-לקרימינולוגיה. אלא שכדי ליצור ענף אינטלקטואלי או אקדמאי חדש יש צורך בכושר של חשיבה אנאליטית בדומה לזה של הפרי-סוקראטיקנים, לשפי-נווה, או לקאנט. שלמה שוהם התברך, לפחות לפי ספרו הנדון, בכושר-חשיבה סינתטי בדומה לספנסר, להבדיל; כלומר, כושר למזג נפרדים ולצרף צירופים ולהכליל טענות. אלא שלא כל גישה סינתטית יוצרת סינתזה שבדיעבד היא קיימת בזכות עצמה.

ב"סוציולוגיה של האבסורד" אכן מרבח פרופ' שוהם לצטט גדוליי-עולם—מהיראק-

פרקי לשון

כאשר הלך חנוך ילון לעולמו לפני כשנה היה איש שבעי-ימים, ומאחריו למעלה מיובל שנים של פעילות בלשנית וחינוכית בירושלים העיר. שנים רבות נודע בשם "המדקדק מירושלים", ומאמריו (הקצרים ברובם) הופיעו כמעט בכל כתב-עת מקצועי. ואף-על-פי-כן היה פירומו מצומצם, ושמו נודע בעיקר בין תלמידיו בסמינר "מזרחי" ובין בלשנים וחוקרי-היהדות. משנת 1952 יצא מאלמוניותו עם פירסום משנת-אלבק, שילון ניקדה היה בניקוד חדש ומפתיע (בעקבות הניקוד יצא ספרו החשוב, "מבוא לניקוד המשנה"). מאז עד מותו החלו ספריו לצאת לאור בזה אחר זה, ובשנת 1962 קיבל, בסמיכות תאריכים, את פרסי-ישראל על מפעליו המדעיים, ותואר דוקטור-כבוד מטעם האוניברסיטה העברית. בכך זכה ילון, והוא בן 76, להכרה מלאה, לאומית ואקדמית כאחת.

כאמור, ענפה היתה פעילותו שנים רבות לפני כן. אולם לא היקף פעילותו בלבד הוא שעשאו הבולט שבבלשני ישראל אלא אופי מחקריו, כיוונם וגישתם החדשה, הכוונה רכת יחדיו מקרא, משנה, מגילות, פיוט, לשון-תפילות ומסורות של עדות שונות. צמידותו אל גווילים עתיקים, אל כתב-ידים ואל דפוסים ראשונים, בקיאותו הנדירה ואזנו הקשובה למבטאם של בני אשכנז ותימן כאחד—כל אלה הם שהפכו כל אחד ממאמריו לאוצר בלום ולנכס-צאן-ברזל בעולם הבלשנות בעברית. כיום, מודים כל חוקרי העברית בארץ כי דווקא ילון, שמעולם לא תפס קתידרה אקדמית, ואף סירב להימנות עם חברי האקדמיה-ללשון, דווקא הוא שקבע את דרכה ואת מגמותיה של האסכולה הירושלמית בחקר הלשון העברית. הוא-הוא שביסס את ראיית הלשון העברית כרצף שאינו פוסק בלשון-המקרא או בלשון-המשנה, ובכך נתן לה לבלשנות העברית גידולת-הארץ ייחוד המבדילה במובהק מן חקר הלשון העברית כגיבושו בידי מזרח-ש.

ליטוס, המופיע במוטו של הספר ("קשה ללחום בכמיהת הלב. כל שתשיג תשלם במטבע של נפש") ועד אלבר קאמי בעמוד האחרון ("ז'ן-באטיסט קלימן הגיע למשברו על-ידי איבוד לדעת הישגי באמצעות זריקת עצמו מפסגת הפירמידה ההישגית")—ובין שני אלה 251 מאמרים-מקומות, מובאות, הערות ומקורות (כמות הנראית מוגזמת קימעה בשביל 113 עמודי טקסט ניטו). משום גודש מובאות והתייחסויות לומד הקורא לדעת—אם גם בשטחיות—מה דעתם של אוסטיניוס הקדוש, סארטר, קאמי, ז'ן ז'נה, היידגר, פארסונס, פרויד, סורל, מארטון ורבים אחרים. קשה לקרוא לזהות את תרומתו האישית הסגולית של שלמה שוהם לאבסורד, לסוציולוגיה, או לסוציולוגיה של האבסורד.

ואף-על-פי-כן? טיעונו המרכזי של המחבר: "האבסורד הוא משבר ערפי של מעורבות הנובע ממשבר ביחסיה-הגומלין בין בני-אדם". משפט זה אין לו משמעות אם אינו מעוגן במבנה תיאורטי מניח את הדעת. תיאוריה על הסוציולוגיה של האבסורד אין בספר. יש שפע קביעות על מצבו של האדם בעולם המודרני, על היותו זר לעצמו וזר לחברה, על הקשרים הפרובלמיטיים בין היחיד לחברה. בכל הנושאים האלה דנה הגות האדם מאז ראשיתה, ועצם העלאתם אין בה משום חידוש מדעי. שוהם מונה תריסר קטיגוריות של גיפור חברתי כריטי-אלית, הרגע שלאחר-מכן, ההמון הבודד, נסגנות וכו', אבל אין הוא משכנע שהקטיגוריוציה שלו ממצה ומוציאה. ואם אינה מתקרבת לפחות למצב כזה, אין לה ערך מדעי רב.

המחבר עצמו חש, כמדומה, בליקויים המיתור-דולוגיים החמורים של חיבורו. בסוף ההקדמה כתוב הוא עצמו: "השתתפות-בצער כנה מוצעת... מראש לכל חוקר בישראל שירצה מכל סיבה שהיא להוכיח או לסתור את המערך התיאורטי שאנו מציעים בזה". כמי שלא מצא בספרו כל מערך תיאורטי, הנני מצרף את צערי לצערו של שלמה שוהם.

ב. ש.

* חנוך ילון: פרקי לשון; מוסד ביאליק, ירושלים, 1971; 503 עמ'.